

El camí envers una coeducació conscient.

**Els serveis d'atenció educativa infantil (0-3 anys)
de Menorca volem ser serveis de coeducació**

Laura Truyol

Cristina Gomila

RESUM

El Servei d'Atenció Educativa Infantil (SAEI) del CIME, que duu a terme activitats d'acompanyament a la criança, començà fa uns anys un programa anomenat «Educar en la cultura de la igualtat de gènere». Aquest programa nasqué de la necessitat cultural, educativa i social d'aportar recursos i criteris als centres d'educació infantil de primer cicle i als destinataris, eines que els facilitessin l'educació dels infants en la comprensió de la realitat sobre la diversitat de gènere i en el respecte en la igualtat des del naixement. Creiem fermament en la coeducació dins els centres i, per això, iniciem un llarg camí de formació i transformació.

RESUMEN

El Servicio de Atención Educativa Infantil (SAEI) del CIME, que realiza actividades de acompañamiento en la crianza, puso en marcha hace unos años un programa llamado «Educar en la cultura de la igualdad de género». Este programa surge de la necesidad cultural, educativa y social de aportar recursos y criterios a los centros de educación infantil de primer ciclo y a sus destinatarios, herramientas que faciliten la educación de las niñas y niños en la comprensión de la realidad sobre la diversidad de género y en el respeto en la igualdad des del nacimiento. Creemos firmemente en la coeducación en los centros, y por eso iniciamos un largo camino de formación y transformación.

El Servei d'Atenció Educativa Infantil (SAEI) del CIME duu a terme activitats d'acompanyament a la criança per a famílies d'infants amb edats compreses entre els 0 i 3 anys, escolaritzats o no. Alhora, treballa conjuntament amb l'Equip d'Atenció Primerenca de Menorca donant atenció i suport als centres d'educació infantil de Menorca, als infants i a les famílies. Està format per un equip de persones titulades en Psicologia, Pedagogia, Educació Social, Audició i Llenguatge, Pedagogia Terapèutica...

Un dels programes de criança que el CIME va posar en marxa a través del SAEI és «Educar en la cultura de la igualtat de gènere».

Aquest programa neix de la necessitat cultural, educativa i social d'aportar recursos i criteris als centres d'educació infantil de primer cicle i als seus destinataris, eines que els facilitin l'educació dels infants en la comprensió de la realitat sobre la diversitat de gènere i en el respecte en la igualtat des del naixement. La família i l'escola són els primers i més importants agents socialitzadors per als infants, ja que són les principals fonts a l'hora de transmetre'ls «missatges», els quals condicionaran la construcció de les seves identitats des de ben petits i la manera com interaccionaran amb el món. Una educació en igualtat de gènere comença quan neix un infant, o més abans encara: des del moment en què una família sap que n'espera un.

La principal raó de ser d'aquest programa és aportar a les escoles d'infantil de primer cicle, als infants i famílies, i a tota la comunitat educativa menorquina més sensibilitat envers la igualtat de gènere i tot el que això suposarà a mesura que els infants creixin.

L'objectiu fonamental és proporcionar a les nenes i als nens una educació i formació plena que els permeti conformar la identitat pròpia, així com construir una concepció de la realitat que integri alhora el coneixement i la valoració ètica i moral. L'educació permet avançar en la lluita contra la discriminació i la desigualtat, siguin quins siguin els motius, naixement, raça, sexe, religió i opinió.

La necessitat de la qual parlàvem queda plasmada quan repassem breument la història: qui s'ha encarregat de contribuir a normalitzar els mecanismes de discriminació i anar en contra de la coeducació en àmbits diferents:

- En el social, en el qual ha predominat la superioritat del gènere masculí per sobre del femení. La socialització és la interiorització de les normes socials i està marcada per la dimensió de gènere, de manera que, en general, des de les primeres manifestacions de la personalitat d'una criatura, s'exerceix la socialització de forma diferenciada segons si es tracta d'un nen o d'una nena.
- En l'àmbit cultural, en què la dinàmica que ha tingut més pes ha estat la cultura del patriarcat. Homes i dones amb rols ben diferenciats i estereotipats en els àmbits cultural i familiar.
- En l'àmbit religiós, en què ha primat la consideració del gènere masculí com a superior al femení.
- Des del punt de vista sexual: la finalitat ha estat reproductiva i al servei del plaer masculí.

Aquests factors han donat lloc a una masculinitat hegemònica. L'àmbit en què aquesta masculinitat s'ha vist més reflectida ha estat en l'ús de la llengua, en el qual sovint les nenes no han estat reconegudes com una meitat significativa de la societat. Poques vegades s'han tingut en compte les aportacions de les dones a la història de la humanitat. Malgrat la resistència de qualsevol sistema social per perpetuar-se, aquest mai no arriba a ser totalment estàtic, sinó que pateix lentes modificacions al llarg dels anys, la qual cosa l'obliga a readaptar-se, si vol persistir. Això és el que ha succeït en relació amb el paper de la dona i, per tant, en les seves característiques en el món actual (i podríem dir que també de l'home). Fruit d'aquests canvis, l'educació mixta ha evolucionat i ha donat cabuda a la coeducació. Però la coeducació ha d'evolucionar encara més com a element generador de canvis en la societat, amb l'objectiu final de promoure el principi d'igualtat d'oportunitats i la construcció de nous rols de gènere basats en la llibertat i el respecte a la diferència. En tot aquest llarg camí, no hem d'oblidar la importància que ha tingut l'aparició del moviment feminista, el qual ha lluitat pels drets de les dones.

Per pal·liar tot el que ha anat arrelant al llarg de la història, quan pensàvem en la manera com havíem d'iniciar-nos en aquesta temàtica, ens plantejàvem una sèrie d'objectius molt generals, com ara:

- Aportar eines, recursos i criteris culturals i educatius que facilitin la comprensió de la realitat de la diversitat de gènere i el respecte per la igualtat de gènere entre la societat menorquina, fonamentalment als centres de primer cicle d'educació infantil i als seus usuaris.

- Afavorir entre els destinataris la capacitat d'educar en una percepció positiva de la identitat de gènere i de la seva diversitat sexual.
- Aportar eines i criteris per avaluar el grau d'implementació de la igualtat de gèneres en els entorns escolar i familiar, i en les activitats culturals.
- Aportar models de programes per desenvolupar-los a les escoles d'infantil de primer cicle en relació amb la igualtat de gènere.
- Aportar testimonis i exemples de bones pràctiques.

Alhora, intentàvem plantejar-nos uns objectius més específics, una tasca no gens fàcil a causa de la inexperiència en el tema, i sempre pensant en la formació i l'acompanyament d'experts i expertes en la temàtica. Pensàrem en objectius com aquests:

- Dissenyar i proposar campanyes divulgatives que afavoreixin l'assoliment dels objectius.
- Organitzar activitats formatives per a mestres i educadores que tinguin a veure amb els objectius del programa: difusió de material, xerrades divulgatives i d'aprofundiment per a totes les poblacions.
- Donar a conèixer material adaptat a la diversitat dels destinataris i relacionat amb els objectius.
- Fer activitats a tots els municipis per a famílies amb infants de 0 a 3 anys.
- Assessorar i difondre informació referida a materials que tinguin a veure amb els objectius del programa.
- Redactar un informe d'avaluació de la realitat de la igualtat de gènere a les escoles i dels programes que s'hi plantegen.

Alguns d'aquests objectius ja els hem assolit, tot i que sempre volem continuar millorant. En d'altres, estam en el camí i, en uns altres, ens queda molta feina per fer. L'objectiu és avançar, ja que és l'única manera de rompre barreres, de desfer estereotips, de formar i educar en i per a la coeducació de manera conscient.

Vam fixar objectius des de la «desconeixença» del que implicava treballar sobre la diversitat de gènere, però a poc a poc vam veure com n'era, de complicat, el camí que teníem per davant. Ens adonàrem de la il·lusió i les ganes de moltes mestres i professionals de fer camí envers una coeducació conscient, ja que moltes i molts de nosaltres pensàvem que ja coeducàvem, encara que fos d'una manera més «inconscient».

Com hem dit, la família és el primer i més important agent socialitzador durant la infantesa, tot i que avui en dia hi ha altres agents que han assumit i comparteixen moltes de les funcions socialitzadores,

el més important dels quals és l'escola, l'escoleta. L'escola transmet una sèrie de coneixements, valors i actituds a tots els infants, famílies i mestres, en definitiva, a totes les persones que la constitueixen. Potencia les habilitats necessàries perquè cada individu les integri i acompanyi un desenvolupament integral, responsable i participatiu com a membre de la societat, sense fer diferències per raó de sexe. Això suposa un gran repte per a la comunitat educativa.

Els primers anys de vida de les persones, els sis primers anys de vida, són fonamentals per al desenvolupament de les capacitats i habilitats físiques, emocionals, psíquiques i socials que aniran conformant la personalitat i la identitat de cada individu. Es fa necessari posar en joc mecanismes que permetin fer aflorar les possibles actituds discriminatòries de les persones adultes, que fem de mirall per als infants des del moment en què les persones s'assabenten que seran mare o pare. La coeducació comença en aquest instant.

Amb l'inici de l'embaràs, en l'imaginari dels progenitors comença el procés de sexuació del nadó que esperen: serà nen, serà nena, quina roba li posaran, com decoraran la seva habitació... Tot aquest imaginari o totes aquestes decisions sovint són determinades pel sexe assignat, quan els diuen si serà nena o nen.

El primer mig any de vida, trobem una mescla d'agents que intervenen en aquest procés de sexuació de l'infant. Per una banda, els agents biològics, els quals, a través de connexions neuronals i d'hormones, sexuen el cos i el cervell, indiquen si és un nen o una nena. I, per altra banda, els agents socials, a través dels quals els progenitors començaran a aprendre el que s'espera d'aquell nadó, de les expectatives que es tenen al respecte.

Des dels sis mesos cap a l'any i mig o dos anys, comença la relació del nadó amb les persones adultes, les quals, amb les seves creences, expectatives, gestos, llenguatge..., de manera inconscient el sexuen, li diuen a quin gènere pertany i què s'espera d'ell o ella. Com esperem que es comporti, com ha d'actuar o de reaccionar davant diferents situacions, quina roba esperem que es posi, a què esperem que jugui...

A partir dels dos i fins als sis anys, els infants prenen consciència del procés de sexuació, tant social com biològic, i també de què significa ser un nen o una nena; s'assignen una etiqueta a si mateixos, s'autoclassifiquen en un dels dos sexes, normalment. Primer de tot, ho verbalitzen («som un nen / som una nena») i després ho interioritzen. Comencen a mostrar interessos segons el seu sexe quant a roba, joguines, activitats, adornaments, colors, etc. Això vol dir que comencen a reconèixer elements diferenciadors entre home i dona. A partir d'aquí, i amb l'inici del joc simbòlic (a vegades abans dels dos anys), comença un procés d'imitació d'activitats, conductes, professions, etc. Al mateix temps, això significa que quan comencen a decantar-se per uns objectes, activitats determinades, en refusen uns altres, es priven a si mateixos de descobrir i experimentar altres activitats, sentiments, emocions..., simplement perquè pertanyen al món femení o al món masculí.

Segons els coneixements que en tenim, el procés que segueix un nadó fins a saber a quin sexe pertany va de fora cap a dins. Primer vindria el sexe que li han assignat des de fora en funció dels seus genitals; després, el sexe que li assignen amb la criança, en funció de l'educació que rep,

i el darrer seria el sexe que ha «reflexionat» personalment, amb quin sexe se sent identificat, a quin sexe sent que pertany. Tot això, una vegada més, ens fa pensar que el gènere es construeix socialment; s'aprèn la concepció de gènere a partir del sexe, del que significa ser home i ser dona. Si hi pensem des d'un punt de vista equitatiu, coeducatiu, en què no predomina un sexe sobre l'altre i hi ha respecte per la diversitat, no hi hauria cap dificultat. La «dificultat» apareix quan el sexe d'assignació no coincideix amb el sexe sentit.

A partir del que hem comentat, sorgeixen inquietuds i la necessitat de donar una resposta cultural i educativa per aportar recursos i criteris als centres d'educació infantil de primer cicle i a les famílies, perquè tothom pugui créixer i decidir lliurement la persona que vol ser. Per això, necessitem cercar, recollir, aportar eines que ens facilitin l'educació dels infants en la comprensió de la realitat de la diversitat de gènere i en el respecte a la igualtat. Aquesta necessitat hauria de quedar reflectida en tres dimensions:

- Necessitat de treballar la igualtat de gènere des dels primers anys de vida: educar des de la coeducació.
- Necessitat de potenciar i treballar socialment com a mesura preventiva sobre la violència envers les dones. La coeducació és prevenció.
- Necessitat de donar cabuda a la diversitat pel que fa a la identitat de gènere i la diversitat familiar, de cada vegada més diversa. Educar en el respecte.

Les mestres i els mestres i en general tot el personal que treballa a les escoles tenim una funció primordial a l'hora d'ajudar a equilibrar les situacions que s'esdevenen dins les aules sobre desigualtat de gènere, reforçant la seva confiança mitjançant estímuls, suport i reconeixement de les possibilitats que tenen en el seu desenvolupament. Per intentar aconseguir tot això, creiem que es poden posar en marxa una sèrie d'estratègies coeducatives relacionades amb actuacions pràctiques dins les aules d'infantil per afavorir la igualtat de gènere.

Ens fem la primera gran pregunta: aquests rols i estereotips, els promou també l'escola? L'única manera de saber-ho és iniciar un procés d'observació i autoavaluació. Per això, ens centrem en set aspectes bàsics i importants en l'etapa de 0 a 3 anys, que són: el llenguatge verbal i no verbal; els racons, les joguines, materials i estètica de centre; els recursos narratius, contes i cançons; la documentació de centre i currículum; la gestió dels conflictes i les famílies.

I. LLENGUATGE VERBAL I NO VERBAL

Durant molts anys hem sentit comentaris i hem vist actituds, com ara: «Què vens de guapa avui», «Què vas de xulo», «Quin panet més bo t'ha fet sa mamà», «Els nens tenen penis i les nenes tenen vulva», «Les nenes duen bragues i els nens duen calçotets», «Quina princesa», «Ets fort com n'Spiderman», «És ben nen», «És ben nena», «Qui rep més abraçades a l'entrada...?». En tot això, també és important el to de veu que utilitza l'adult si té una nena o un nen al davant.

El llenguatge no verbal també és protagonista. Segurament ens comunicarem d'una manera més dolça i calmada amb les nenes; amb gestos lents, suaus, amb proximitat... I d'una manera més dura amb els nens, amb moviments més ràpids, amb distància...

A partir de les reflexions que fem, fixem unes dades que volem observar en la nostra pràctica diària per poder tenir més objectivitat:

- S'utilitza el genèric «infant» en textos escrits?
- S'utilitza el masculí «fillet» i el femení «filleta» per referir-se a cada gènere oralment?
- S'utilitza llenguatge estereotipat (to, timbre, vocabulari...) quan parlem amb els infants d'una manera diferenciada en funció del gènere?
- S'utilitza l'adjectivació, augmentatius i diminutius, per adreçar-nos als infants en funció del seu gènere?
- S'utilitza, en la documentació oficial del centre, el terme «tutor/a» i en els documents que se signen?
- S'utilitza, en la documentació oficial del centre, el terme «famílies»?
- Es coneixen les raons històriques del gènere?
- S'utilitzen els mateixos adjectius tant per als fillets com per a les filletes?
- Les filletes destaquen per les característiques físiques relacionades amb la bellesa, obediència, sensibilitat?
- Els fillets destaquen per les característiques vinculades a la força, valentia, etc.?
- ...

2. RACONS, JOGUINES, MATERIALS I ESTÈTICA DE CENTRE

Les aules d'infantil estan pensades i estructurades per racons de joc: racó de casa, de cotxes, de metges, de lectura, de perruqueria, de disfresses, de construccions, etc. Tots aquests racons fomenten el joc simbòlic, tan important per al desenvolupament integral dels infants en aquesta etapa. Creiem en la importància d'aquests racons, però potser hauríem de veure com estan ambientats. Per exemple, al racó de la casa, que no tot sigui color de rosa; que al racó dels cotxes, no sigui tot color de cel; qui juga a cada racó... Per altra banda, les escoles avui en dia tenen cura de l'estètica dels passadissos, de les aules i, en general, cerquen i s'estimen més espais que siguin més neutres quant als colors de les parets, la decoració... Tot i que encara podem trobar imatges que compleixen rols i estereotips, perquè fa un temps que es varen posar i ningú no s'ha plantejat canviar-les o llevar-les, ens comencem a demanar si fa falta que hi hagi imatges que diguin com ha de fer pipí una filleta o un fillet. També podem trobar imatges de princeses i prínceps...

En aquest apartat ens fixem en els ítems següents:

- Disposem d'una graella per observar el joc de racons i així saber qui juga a on i amb què?
- Animem els infants perquè passin per tots els racons?
- En el joc per parelles, observem que els fillets juguen amb fillets i les filletes amb filletes més freqüència?
- Al pati, observem com s'utilitza l'espai (cotxes, motos, pilotes, troncs, casetes...)?
- Acudeixen amb la mateixa freqüència en els jocs de moviment i en els jocs més tranquils els fillets que les filletes?
- Apreciem, en la decoració del centre, elements que perpetuen estereotips de gènere?
- Quins colors predominen en les joguines?
- ...

3. RECURSOS NARRATIUS, CONTES I CANÇONS

Quant a recursos narratius i contes, encara avui en dia trobem molts contes estereotipats: la mare amb el davantal i el pare assegut al sofà; la dona amb oficis de tenir cura d'altres persones, mestra, hostessa de viatge, infermera..., i l'home amb oficis com ara metge, mecànic... I la majoria de contes només projecten un tipus de família, quan actualment n'hi ha infinitat de tipologies. Decidirem observar els ítems següents:

- Els protagonistes dels contes són prioritàriament masculins?
- Els trets dels personatges masculins dels contes (habilitats, emocions...) són similars als dels personatges femenins?
- Es reflecteix la diversitat familiar en els contes?
- Es reflecteix la diversitat sexual en els contes?
- Els contes del centre transmeten algun estereotip de gènere?
- S'utilitza el mateix to de veu en els contes quan s'hi parla com un fillet que quan s'hi parla com una filleta?
- S'utilitza el vocabulari no sexista a l'hora de contar un conte?
- Es fan comparacions sexistes quan es conta un conte?
- S'utilitzen adjectius sexistes a l'hora de contar un conte?
- ...

Un recurs del qual també disposen els centres d'educació infantil de Menorca és la «Maleta per parlar de gènere», que consisteix en un recull de contes i llibres des d'on es treballa la coeducació en les aules i com a recurs per a les famílies.

No es tracta d'enterrar els clàssics de la literatura, però sí de ser conscients què oferim als infants, de donar diversitat de contes en relació amb rols, gènere, famílies...

4. DOCUMENTACIÓ DE CENTRE I CURRÍCULUM

Un dels pilars dels centres és la documentació que l'acredita, i sol estar a disposició de les famílies, com són el PEC, PCC, PA, ROF... Es revisen amb la finalitat d'eliminar-ne qualsevol tipus de llenguatge discriminatori.

- S'hi utilitza el genèric per referir-se a l'alumnat?
- S'hi inclou la diversitat familiar?
- Hi ha representada tota la diversitat de gènere?
- Hi ha reflectida, en la terminologia, la identitat de gènere i la identitat sexual?
- Utilitzem materials adreçats a infants i famílies per treballar la coeducació?
- Es preveu un treball de consciència d'emocions i la seva expressió?
- Es treballa l'autoconcepte i l'acceptació d'un mateix?
- Es perpetuen els rols familiars en els documents?
- Es perpetuen els estereotips dels rols masculins i femenins? (professions, temperaments, atributs...)
- El PAD reflecteix la diversitat de gènere i la familiar?
- Les PA afavoreixen una àmplia gamma de situacions d'intercanvi de rols?
- ...

5. GESTIÓ DELS CONFLICTES

A poc a poc hem canviat la manera de gestionar els conflictes entre iguals, però de vegades, en la resolució de conflictes, podem veure diferències segons si els implicats eren nens, si eren nenes, o si hi havia una nena i un nen. El to de veu depèn de si l'infant que ha agredit és un nen o una nena, i, quant a la reparació, durant un cert temps hem trobat que, per reparar una agressió, s'ha de dir a l'infant que ha agredit que vagi a fer una besada al que ha estat agredit i que li digui que no ho tornarà a fer. Darrerament, aquest fet ha passat a focalitzar l'atenció en l'emoció, en el que la víctima

expressa a l'agressora o agressor que «No m'ha agradat», «No és no», «No m'ho tornis a fer». No significa això deixar de banda l'infant agressor, ja que també necessitarà atenció, sinó reformular com abordem els conflictes entre iguals. Sobre la resolució de conflictes, ens fem preguntes com les següents:

- Detectem quins són els jocs més propensos a entrar en conflicte i els substituïm per jocs educatius, materials naturals...?
- Davant els conflictes per joguines, observem si els fillets tenen predominança sobre les filletes? Com hi intervenim?
- Intervenim quan hi ha perill d'agressió?

En la nostra intervenció davant els conflictes:

- Utilitzem el mateix to de veu amb les filletes que amb els fillets?
- Quin llenguatge utilitzem?
- Quin temps utilitzem per consolar els fillets i les filletes?
- Ens costa més gestionar l'agressivitat de les filletes?
- Com gestionem l'agressivitat de les filletes?
- Consolem l'agredit i fem esperar l'agressor?
- Demanen a l'agressor que demani disculpes a l'agredit?
- Empoderem la víctima de l'agressió (amb psicomotricitat, posant paraules, demanant-li si vol ajuda, si vol que l'adult hi intervingui...)?
- Tenim frases pensades i les utilitzem per gestionar els conflictes i empoderar les víctimes («No és no», «Si no t'agrada, digues-li», «No m'agrada veure que té mal»...)?

6. FAMÍLIES I SENSIBILITZACIÓ

Ens demanem quina és la millor manera d'arribar a les famílies, ja que els infants passaran, com a molt, dos o tres anys a l'escoleta i ells estaran tota la vida junts. A les escoles, un pilar important són les famílies, per açò pensem que tota aquesta feina que hem iniciat als centres els ha d'arribar d'alguna manera. Però abans volem observar que:

- Els pares i mares van per igual a deixar els infants a l'escoleta i a cercar-los?
- Acudeixen pares i mares per igual a les reunions d'aula i de centre?
- Acudeixen pares i mares per igual a les xerrades, tallers, etc., que organitza el centre?

- Es donen els missatges i informacions per igual a pares i mares?
- Es dona informació per igual a les mestres, pares i mares?
- S'han consensuat alguns documents de centre amb les famílies?
- L'APIMA està formada per pares i mares de manera equitativa?
- S'ha fet alguna activitat coeducativa amb les famílies?
- Es parla del desenvolupament d'identitat amb les famílies?

Vam treballar moltes hores sobre totes aquelles coses que creiem que és important observar i començar a canviar als nostres centres d'educació infantil. Alhora, ens vam adonar que just acabàvem de començar un llarg camí. Després de reflexionar sobre la nostra pràctica educativa i sobre tot el que hem observat, els centres han anat introduint bones pràctiques en relació amb alguns dels punts comentats. L'ús molt més conscient d'un llenguatge inclusiu ha estat el més evident; d'alguna manera, el «femení» també ha de tenir cabuda a l'aula i els estereotips de llenguatge han començat a desaparèixer. S'han repensat els racons de joc; si els materials i els colors eren els adequats; si l'estètica del centre fomentava estereotips i rols... S'ha fet selecció de contes i cançons i se n'han descartat els que fomentaven rols, alhora que s'han posat a l'abast contes en els quals té cabuda la diversitat de persones i famílies. S'ha revisat la documentació del centre, perquè qualsevol família que arribi s'hi pugui sentir inclosa i representada. Hem reflexionat, com a persones i com a centre, sobre la manera com es resolen els conflictes entre iguals. I hem intentat arribar a les famílies en la mesura que ens hi hem vist implicades, organitzant xerrades, tallers, etc., ja que és el que encara ens queda més enfora: arribar-hi. Per arribar a les famílies i provocar canvis i reflexions, hem de caminar un llarg camí, traçar línies formatives i actuacions en els centres que validin la construcció d'un nou model d'inclusió en relació amb el gènere, crear un món coeducatiu.

Després de moltes reflexions i debats, creiem que la coeducació és **l'acció educadora** que valora de la mateixa manera l'experiència, les aptituds i l'aportació social i cultural de les dones i els homes, en igualtat de drets, sense estereotips sexistes, ni actituds discriminatòries, per aconseguir l'objectiu de construir una societat sense subordinacions culturals ni socials entre dones i homes. Es tracta d'un **procés intencionat** d'intervenció a través del qual es potencia el desenvolupament de nenes i nens i es fomenta la creació de vincles i relacions basades en el principi d'igualtat.

Es fa imprescindible realitzar una tasca de **desconstrucció** i anàlisi crítica no solament dels discursos, sinó també de les pràctiques educatives quotidianes de les educadores i les persones vinculades als infants de l'etapa de 0 a 3 anys.

Només si es fa un treball de detecció i identificació d'aquests elements serà possible transformar-los. Per tant, la no coeducació seria tornar a l'inici de la història, en què va predominar una masculinitat hegemònica.